

« درس دوازدهم: حکمت معاصر »

1. مقصود از حکمت معاصر در ایران چیست و چه تفاوت عمده ای با دوره های قبل دارد ؟

مقصود دوره و حیات فلسفی جدیدی است که از حدود صد سال پیش با آغاز نهضت مشروطه در ایران پدید آمد و تفات عمده آن با دوره های گذشته ورود فلسفه های جدید اروپا به جهان اسلام و ایران است.

2. ورود فلسفه جدید اروپایی به ایران از چه زمانی آغاز شد و چه پیامدهایی داشت ؟

از زمان آغاز نهضت مشروطه/ کتاب های فلسفی فیلسوفان بزرگ اروپا به فارسی ترجمه شد ، دانشجویانی برای آشنایی با فیلسوفان و مکاتب فلسفی اروپایی به آنجا رفتند، رشته های تحصیلی مربوط به فیلسوفان اروپایی در دانشگاه های ایران تاسیس شد و به تدریج اساتیدی وارد آموزش فلسفه شدند که متخصص در تبیین و تحلیل نظرات فیلسوفان اروپایی بودند.

3. پس از سقوط دولت صفویان چه تحولاتی در زمینه علمی ، فرهنگی و فلسفه در ایران بوجود آمد ؟

پس از سقوط صفویان، نابسامانی هایی ایران را فرا گرفت که تا مدت های طولانی ادامه یافت، این نابسامانی ها، حیات علمی و فرهنگی را به شدت ضعیف کرد و همه علوم از جمله فلسفه را از رونق انداخت لذا با وجود اینکه در این ایام چند فیلسوف نام آشنا به تدریس فلسفه اشتغال داشتند اما حیات فلسفی از شادابی چندانی برخوردار نبود.

4. چه عواملی و از چه زمانی زمینه را برای حیات مجدد فلسفه در ایران فراهم کرد ؟

در اواخر حکومت قاجار یک جنبش فکری و اجتماعی در ایران شکل گرفت و در حوزه فرهنگ نیز جنب و جوشی پدید آمد و مسئله های فکری و فلسفی جدیدی مطرح گردید که زمینه را برای حیات مجدد فلسفه فراهم کرد.

5. برخورد فیلسوفان ایرانی با فلسفه های جدید اروپایی که وارد ایران شد چگونه بود ؟

آنان که با فلسفه های مشایی، اشراقی و متعالیه آشنا بودند تلاش کردند با بهره گیری از ذخیره ارزشمند فلسفی خود، فلسفه های جدید اروپایی را بفهمند و ارزیابی کنند. از این رو تلاش کردند بار دیگر فلسفه را که به رکود گراییده بود احیا کرده و رونق ببخشند و فلسفه ای غنی تر و پربارتر که ناظر بر مسائل روز جامعه باشد عرضه نمایند.

6. کانون اصلی فعالیت های فلسفی معاصر در ایران کدام شهرها بودند؟ برخی از اساتید برجسته فلسفه در عصر حاضر را نام ببرید. قم و تهران کانون اصلی فلسفه بودند و در مشهد و اصفهان هم حلقه های درسی فلسفه تشکیل می شد/ میرزا جهانگیرخان قشقایی، ابوالحسن شعرانی، میرزا مهدی آشتیانی، ابوالحسن رفیعی، سید محمد کاظم عصّار، محمد مهدی الهی قمشه ای، آیت الله محمد علی شاه آبادی، امام خمینی و علامه طباطبایی.

7. چرا حلقه درس فلسفی امام خمینی به شاگردان نزدیک ایشان اختصاص داشت و علنی نمی شد ؟

زیرا بسیاری از بزرگان به شدت با تدریس فلسفه و به خصوص فلسفه صدرایی مخالف بودند و آن را فلسفه ای ضد دینی می دانستند.

8. برخی از آثار و تالیفات عرفانی امام خمینی را نام ببرید. تعلیقات به شرح فصوص الحکم / شرح بر مصباح الانس / مصباح الهدایة / اراده و طلب / شرح دعای سحر / سر الصلوة / آداب الصلوة .

9. جایگاه و قدرت علمی و فلسفی امام خمینی را توضیح دهید.

قدرت علمی ایشان به گونه ای بود که در همان سنین جوانی کتاب هایی مانند اسفار ملاحظه در و شفای ابن سینا را تدریس می کرد و کتاب های مهمی در زمینه عرفانی تالیف نمود. شاگردان وی نقل نمودند که وی در تفکر فلسفی نبوغ خاصی داشت و در تدریس حکمت متعالیه بسیاری از مباحث را با بیانی بی نظیر، تفسیر عرفانی می کرد. امام خمینی شاگردانی تربیت نمود که بعدها به شخصیت های درجه اول حوزه تبدیل شدند و در علوم عقلی و فلسفه تبحر یافتند و مسائل فکری روز را می دانستند.

10. بزرگترین شخصیت فلسفی معاصر چه کسی است؟ او درس عرفان و اخلاق را نزد چه کسی آموخت و روش تفسیری وی چگونه بود؟

علامه طباطبایی / استاد وی در عرفان و اخلاق میرزا علی آقا قاضی بود / روش تفسیری طباطبایی روش تفسیر قرآن به قرآن بود که از استاد خود میرزا قاضی آموخته بود.

11. علامه طباطبایی پس از بررسی و ارزیابی شرایط علمی و فرهنگی ایران و حوزه قم به چه نتیجه ای می رسد؟ او در می یابد که اندیشه های جدید و مکاتب فلسفی که از اروپا به ایران آمده به خصوص تفکرات ماتریالیستی و مارکسیسم در حال گسترش است و حوزه های علمیه هنوز آمادگی لازم برای مواجهه با این افکار و اندیشه ها را ندارد و تدریس فلسفه و مباحث فلسفی همچنان اندک است و مورد استقبال قرار نمی گیرد.

12. مهم ترین اقدامات علمی و فرهنگی علامه طباطبایی در ایران را بنویسید.

1. تدریس فلسفه ناظر بر مسائل روز فلسفی
2. احیاء تدریس و تفسیر قرآن کریم
3. ملاقات با فیلسوفان و خاورشناسان و اساتید دانشگاه ها و تلاش برای شناساندن روح تفکر و فلسفه اسلامی و مذهب تشیع به جهان غرب.
4. تربیت شاگردان برجسته.

13. کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم تالیف کیست و مشتمل بر چه موضوعاتی است؟ (نهایی دی 98)

علامه طباطبایی / این کتاب شامل نقد و بررسی مکتب های فلسفی به خصوص مارکسیسم و بیان یک دوره فلسفه اسلامی مرتبط با مسائل روز جامعه است.

14. کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم چه نقش و تاثیری در جامعه علمی ایران داشت؟

این کتاب در روشن کردن افکار طلاب و دانشجویان و دانش پژوهان نقشی تعیین کننده داشت و نشان داد که می توان از ذخیره فلسفی صدرائی بهره گرفت و متناسب با مهم ترین مسائل فلسفی روز مجموعه ای تالیف کرد که پاسخگوی نیازهای مادی ما در همین عصر باشد.

15. ویژگی شاخص و بارز کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم که تا آن روز در فلسفه ایران سابقه نداشت چیست؟ توضیح دهید.

ویژگی بارز آن نگاه تطبیقی به فلسفه بود. علامه طباطبایی و استاد مطهری در این کتاب تلاش کردند که در مباحث مهمی مثل شناخت و علیت، دیدگاه های فیلسوفان اروپایی و ماتریالیست ها را با دیدگاه خود در فلسفه اسلامی مقایسه کنند و ارزیابی خود را ارائه دهند.

16. برخی از آثار و تالیفات فلسفی علامه طباطبایی را نام ببرید. کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم / کتاب بدایة الحکمة برای تدریس در سطح اولیه و کتاب نهایة الحکمة برای تدریس در سطح بالاتر و تخصصی تر.

17. هدف علامه طباطبایی از احیاء تدریس و تفسیر قرآن چه بود؟ او چگونه این کار را انجام داد؟

یکی از اقداماتی که در آن عصر ضروری بود توجه دادن جامعه به آموزه های قرآن کریم و بهره مندی از آن در زندگی روز مره و تحولات اجتماعی بود، علامه طباطبایی جلسات تفسیری تشکیل داد و به تفسیر قرآن به سبکی جدید پرداخت که نتیجه آن تالیف یک تفسیر بیست جلدی به نام میزان است .

18. علامه طباطبایی در تفسیر قرآن از چه روشی استفاده می کند؟ او علاوه بر تفسیر آیات، کدام مباحث را و به چه هدفی مطرح می سازد؟

او در این تفسیر، آیات قرآن کریم را با کمک آیات دیگر تفسیر می کند و نشان می دهد که این کتاب آسمانی یک منظومه و مجموعه کاملا منسجم است. وی علاوه بر این برای تبیین بیشتر آیات و برای پیوند با مسائل روز به مباحث مستقل فلسفی می پردازد و مجموعه ای غنی از مباحث فلسفی را در کنار تفسیر آیات ارائه می دهد.

19. یکی از فیلسوفان غربی که ملاقات های متعددی با علامه طباطبایی داشت که بود؟ حاصل این مذاکرات چه بود؟ هانری گربن / حاصل این مذاکرات تالیف دو کتاب « شیعه » و « رسالت تشیع » توسط هانری کربن است.

20. هدف علامه طباطبایی از ملاقات با اساتید دانشگاه ها و خاورشناسان و فیلسوفان غربی چه بود و چه نتیجه ای در پی داشت؟

او می خواست روح تفکر و فلسفه اسلامی و مذهب تشیع را به ایشان بشناساند. نتیجه این فعالیت ها این بود که آثار وی به زبان های اروپایی ترجمه شد و تفکر شیعی به جهان غرب نیز راه یافت.

21. برخی از شاگردان ممتاز و مهم علامه طباطبایی را نام ببرید. استاد مطهری که برجسته ترین شاگرد وی بود. شهید بهشتی، شهید باهنر، آیت الله جوادی آملی، آیت الله حسن زاده آملی و آیت الله محمد تقی مصباح و...

22. شاگردان علامه طباطبایی چه نقشی در نهضت اسلامی امام خمینی و رونق علوم اسلامی و فلسفه داشتند؟

این متفکران و اندیشمندان که بسیاری از آنان یاران صمیمی امام خمینی بودند بازوی فکری و فرهنگی نهضت اسلامی امام خمینی را بوجود آوردند و صدها کلاس درس و هزاران کتاب در زمینه فلسفه و سایر علوم اسلامی تالیف کردند و حیات فرهنگی نهضت را تغذیه نمودند.

23. ساختار و نظام فکری هر فرد را به چه چیزی می توان تشبیه کرد؟ وجوه شباهت و نتیجه این تمثیل را بیان کنید.

ساختار و نظام فکری هر فرد مشابه با یک درخت است که مبانی فلسفی پذیرفته شده توسط آن فرد به منزله ریشه آن درخت است و سایر افکار و اندیشه های وی مانند نگاه او به زندگی، سیاست و خانواده و .. شاخ و برگ های آن درخت هستند. از این رو به میزانی که ریشه این درخت کم عیب ، سالم و قوی و استوار باشد شاخ و برگ های آن هم سالم، محکم و استوار خواهند بود و این درخت اندیشه همان نظام فکری انسان است.

24. انسان ها بر اساس ساختار و نظام فکری شان به چند دسته تقسیم می شوند و هر گروه چه ویژگی دارند؟

گروه اول: کمتر اهل اندیشه ورزی هستند و نظام فکری مشخصی برای خود ندارند و اهل تقلید از جامعه و دیگرانند.

گروه دوم: وارد عرصه تفکر شده و دارای افکار فلسفی شده اند اما افکارشان خوب شکل نگرفته و نمی توانند به خوبی میان افکار و مسائل زندگی ارتباط برقرار کنند. این گروه در حال رشد و پیشرفت هستند.

گروه سوم: در انتخاب نظام فکری خود دچار خطا شده و ریشه فکری و سبک زندگی معیوب و ناسالم دارند.

گروه چهارم: نظام فکری درستی دارند که پایه های آن استوار است و با عقلانیت و دقت بالا مسائل را از ریشه فکری خود استنباط و استخراج و تحلیل می کنند.

گروه پنجم: مبنا و ریشه خوبی برای نظام فکری خود دارند اما قدرت عقلی و تفکری ندارند که میان این مبانی و تصمیم گیری های زندگی پیوند ایجاد کند. شاخ و برگ های درخت زندگی این گروه شاداب و مناسب نیست.

25. استاد مطهری نظام فکری و عملی خود را چگونه و بر چه اساسی بنا نمود؟ توضیح دهید.

استاد مطهری براساس عمیق ترین اندیشه های فلسفی که با نبوغ فکری خود از اساتیدش آموخته بود و با تفکر و تدبیر در قرآن کریم و سخنان پیامبر و اهل بیت کسب کرده بود یک نظام فکری و عملی خردمندانه را سامان داد که در عین اتکا به میراث فکری و عملی تمدن اسلامی، پاسخگوی نیازهای زمان و عصر حاضر است.

26. سبک زندگی کدام دسته از افراد بر اساس تقلید شکل می گیرد؟ (نهایی دی 99)

کسانی که کمتر اهل اندیشه ورزی هستند و اصولاً یک نظام فکری مشخص شده برای خود ندارند.

نکات مهم درس

1. حکمت معاصر از حدود صد سال پیش با آغاز نهضت مشروطه در ایران شکل گرفت و تفاوت عمده آن با دوره های قبل ورود فلسفه های جدید اروپا به جهان اسلام و ایران است.
2. پس از سقوط دولت صفویان حیات علمی و فلسفی ایران تا مدت طولانی دچار رکود شد تا اینکه در اواخر حکومت قاجار با شکل گیری جنبش فکری و اجتماعی، زمینه برای حیات مجدد فلسفه فراهم شد.
3. فیلسوفان ایرانی تلاش کردند با بهره گیری از فلسفه اسلامی، فلسفه ی اروپایی جدید را بفهمند و ارزیابی کنند آنان به بازسازی و نوسازی ذخایر فلسفی گذشته پرداخته و فلسفه ای غنی و پربار و ناظر بر مسائل روز جامعه عرضه کردند.
4. کانون اصلی فلسفه معاصر، قم و تهران بود و از مهم ترین فیلسوفان آن علامه طباطبایی و امام خمینی بودند.
5. آیت الله شاه آبادی استاد امام خمینی نقشی اساسی در شکل گیری شخصیت فلسفی و عرفانی وی داشت.
6. امام خمینی آثاری از جمله مصباح الهدایة ، سر الصلوة و آداب الصلاة ، شرح مصباح الأئس و ... دارد.
7. بزرگترین شخصیت فلسفی معاصر علامه طباطبایی است.

8. استاد علامه طباطبایی در عرفان و اخلاق، میرزا علی آقا قاضی بود.
9. علامه طباطبایی تفسیر بیست جلدی از قرآن نوشت و از شیوه تفسیر قرآن به قرآن استفاده کرد. علاوه بر تفسیر آیات، وی برای تبیین بیشتر آیات و پیوند با مسائل روز به مباحث مستقل فلسفی در تفسیرش می پردازد.
10. تدریس فلسفه ناظر بر مسائل روز فلسفی، احیاء تدریس و تفسیر قرآن، گسترش فلسفه اسلامی و تفکر شیعی در غرب و تربیت شاگردان برجسته از مهم ترین اقدامات علمی و فرهنگی علامه طباطبایی است.
11. یکی از مهم ترین آثار فلسفی علامه طباطبایی، کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم است. متن اصلی کتاب توسط خود علامه و پاورقی های آن توسط استاد مطهری نوشته شده است. این کتاب شامل نقد فلسفه های جدید غربی و بیان یک دوره فلسفه اسلامی است.
12. ویژگی بارز و جدید کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم، نگاه تطبیقی به فلسفه و مقایسه آرای فیلسوفان است.
13. علامه طباطبایی دو کتاب درسی در موضوع فلسفه تالیف کردند. بدایة الحکمة برای سطح اولیه و نهیة الحکمة برای سطح تخصصی تر.
14. یکی از فیلسوفانی اروپایی که علامه طباطبایی ملاقات های متعددی با او داشت هانری کربن است. نتیجه این ملاقات ها تالیف دو کتاب به نام شیعه و رسالت تشیع است.
15. شاگردان علامه طباطبایی نقش بارزی در حرکت نهضت اسلامی امام خمینی و تغذیه حیات فرهنگی نهضت داشتند. استاد مطهری برجسته ترین شاگرد امام خمینی و علامه طباطبایی بود.
16. هر فلسفه ای سبک زندگی خاص خود را به دنبال دارد. فلسفه الهی مانند فلسفه افلاطون و فارابی رنگ و بوی زندگی را الهی می کند و فلسفه مبتنی بر اصالت حس و ماده، اهداف زندگی را در محدوده امور مادی قرار می دهد.
17. ساختار و نظام فکری هر فرد مانند یک درخت است که مبانی فلسفی فرد، ریشه های این درخت و سایر افکار و اندیشه های وی مانند شاخ و برگ های آن درخت هستند. هر چه ریشه های این درخت و اندیشه استوار تر باشد شاخ و برگ ها و سایر افکار زندگی استوار و محکم خواهند بود. این درخت اندیشه نظام فکری نامیده می شود.
18. انسان ها با توجه به نظام فکری شان به پنج گروه تقسیم می شوند و ویژگی های متفاوتی دارند.
19. استاد مطهری بر اساس اندیشه های عمیق فلسفی، با نبوغ فکری خود و با تفکر و تدبر در قرآن و روایات نظام فکری و عملی خردمندانه ای را سامان داد که پاسخگوی نیازهای زمان حاضر بود.

پایان درس دوازدهم

پایان جزوه / دی 99

« الحمد لله رب العالمین »